

“Gayrimüslimler şehit olamaz”

Birkaç haftadır Türkiye'nin ana gündem maddelerinden biri, azınlık mallarının iadesi.

Bu, tek başına duran bir madde değil elbette. İşin özü, gayrimüslimlerin Türkiye'de karşılaştığı her türlü meseleyi de içinde barındırıyor. Bunlardan en el değmemiş olanı da, askerlikte yaşadıkları. Araştırmacı Rıfat N. Bali, çok az konuşulan bu konuya el atıyor son kitabında. “Gayrimüslim Mehmetçikler” kitabı, tanıklıklar eşliğinde gayrimüslimlerin Türk Silahlı Kuvvetleri içinde neler yaşadıklarının belgesi. Zaman zaman pozitif, çoğunlukla da negatif ayrımcılığın tarihi bu aslında. Adı Henri olan ere “Amerikalı mısın?” sorusundaki yabancılıktan, bütün gayrimüslimlerin vatana sadakati konusunda duyulan temelsiz endişeye uzanan bir tarih bu... Sofralarda, hanelerde sıklıkla konuşulan “Gayrimüslimler askerde ne yaşar?” sorusunun her türlü cevabı Libra Yayıncılık'tan çıkan “Gayrimüslim Mehmetçikler”de.

* “Gayrimüslim Mehmetçikler” zihninizde nasıl şekillendi?

Orijinal konular bulmaya çalışıyorum. İşlenmemiş, üstünde durulmamış konular. Gayrimüslimlerin askerlik hikayesini daha önce yazmıştım, 41-42 arası amele taburlarını... Bu, Tek Parti dönemiydi. Ben esas 1950 sonrasını yazmak istedim. Gayrimüslim toplumunda genel kanaat şu: “Bizi subay yapmadılar, general yapmadılar. Askerde şöyle hırpalandık böyle hırpalandık”. Bunun aslı nedir diye merak ettim, tanıklıklara başvurdum.

* Nereden buldunuz o tanıkları?

İnternet gruplarına çağrı yolladım. 80 küsur cevap geldi. Tabii herkes aynı şeyi yaşamıştır diyemem. Buradakilerden daha iyi ya da daha kötü hatıraları vardır. Ama bu bir ilk. Türkiye'de tabu sayılan yüzlerce konudan birini ortaya koydum: “TSK'da ayrımcılık var mı, yok mu?” Şimdiye kadar yapmadığım tek şeyi de burada yaptım.

* Nedir o?

Kitabı bir avukata okuttum. Çünkü biliyorsunuz halkı askerlikten soğutma diye bir madde var. Son derece de esnek. Avukatım okudu, onun tavsiyelerine göre bazı yerleri yumuşattık veya çıkarttık. Çok az ama yaptık. Ortaya çıkan resmin herhangi bir şeyine hanel de getirmedim bu küçük müdahaleler. Fotoğrafta pozitif anlamda bir iyileşme sağlamadı.

* Yaşadıklarını aktaranlardan çoğu ismini vermemiş. Sebep söylediler mi?

Öyle bir travma ki, ben şuna yoruyorum. Devamlı dile getirilen birlik, beraberlik, bir arada yaşama filan şehir efsanesi. Bu insanların tavrı da bu efsaneyi yıkıyor zaten. Tırnak içinde “Bu kadar tokat yedik, bir tane daha yemeyelim” diyorlar. Tecrübeyle sabit çünkü. Başımıza iş açarız diye düşünüyorlar.

*** Çağrınıza cevap verenlerin çoğunun Yahudi olması, ancak birkaç Ermeninin anılarını anlatması tesadüf değil herhalde.**

Ermenilerden çok çok az cevap geldi. Yahudilerin yaşadıklarıyla Ermenilerin yaşadıkları arasında tabii ki fark var. Hem problemler açısından hem de devletle ilişkileri açısından. Ermeni askerlerin problemleri 1915’le ilgili. Askere gidiyor, şu veya bu nedenle 1915 gündeme geldiğinde Ermenilere karşı propaganda yapılıyor. Söylenenler rencide ediyor onu.

*** Gayrimüslimlerin orduyla ilişkisi “Onlar vatan borçlarını ödemediler” cümlesi üzerinden kuruluyor. Bir de “şehit olmadılar” iddiası var.**

Şehitlik kavramı doğrudan İslam dinine bağlı. İslami kesim kabul etmek istemiyor. Evet, vatan uğruna can verdiler ama bizim anladığımız anlamda şehit değiller. Çünkü Müslüman değiller. Bu, Türk toplumunun genel sorunu. Eşitlik diye bir şey yok, gayrimüslim ve Müslüman var.

*** TSK laikliğin altını en çok çizen kurum. Şehitliği askeri değil dini kavram olarak ortaya sürmesi nasıl bir çelişki?**

İnanıyor mu inanmıyor mu bilmiyorum. Ümit Özdağ’ın hatıratında görüyoruz. Teğmen yemekten önce “Tanrıma hamdolsun” diyor. Özdağ, şiddetle karşı çıkıyor, “Allah’ıma hamdolsun denecek” diye... TSK içindeki tezattır bu. Ben zannediyorum ki bu farklılığı yaratmak istemiyorlar ama eldeki insan mayası bu.

*** TSK da bu mayaya uygun mu davranıyor?**

Siyasette de böyledir. Nüfus açısından fazla olan kitle nasıl düşünüyorsa lider konumunda olan kişi de öyle davranır. n

“Askere gidenler arasında en zor durumda olanlar Ermeniler”

*** Cumhuriyetin özellikle ilk**

25 yılında ayrımcılığa dikkat çekiyorsunuz. Ama kağıt üzerinde bir kural yok, görünmeyen toplumsal engeller var. Nedir bu engeller? Mesela donanımlı oldukları halde gayrimüslimler bir şekilde askeri okul sınavlarından geçemiyor. Tek parti dönemindeki gazete ilanlarında Türk kavramına ırk ve din tonu yüklenmiş. Hukuki bir engel yok ama fiiliyatta yaratılıyor. Engeller 1946’da kalkıyor.

*** Bu değişimi neye yoralım? Demokrat Parti’nin iyi niyetine mi?**

Konjonktür değişiyor, 1946’dan sonra yeni dünya kuruluyor. Türkiye serbest blokta yer almaya karar veriyor, insan hakları beyannamesine imza atıyor. O beyannamenin içeriği malum. Yoksa kişilerin fikirlerinin değiştiğini sanmıyorum.

*** Gayrimüslimlerin ayrımcılıkla karşılaşmadığı bir dönem var mı?**

Cevap vermek zor. Biz ancak yüzeydeki tezahürlerden yola çıkıp bakıyoruz. İç yazışmaları görmedik. Ama benim görebildiğim kadarıyla, 80’lerin sonuna kadar bu böyle gitti.

*** Bugün durum ne?**

Bence büyük ölçüde geride kaldı. Fakat Ermenilere başka gözle, başka önyargılarla; Yahudilere, Rumlara ya da Süryanilere başka türlü baktıklarını tahmin ediyorum. TSK sicile bakar, toptan bir sicil bu. O topluluğun toplam sicili ona göre şöyle veya böyle kötüyse, ona göre

yola çıkıyor.

*** İşi en zor olanlar kimler?**

Ermeniler. 1915 meselesinden dolayı sorgulanıyorlar, sınanıyorlar. Kendilerini kanıtlamak zorundalar.

*** Şu sıralar askere giden bir Yahudinin işi daha zor değil mi?**

Zor. İsrail ve siyonizmle ilgili olumsuz konuşmalarla karşı karşıya kalabilirler. Verilecek cevap çok basit: "Ben Türk vatandaşım. İsrail'le ilgili mesele beni ilgilendirmiyor".

"Hrant Dink Ermeni toplumunu çok değiştirdi"

*** Kitapta Er Sevag Balıkcı'nın ölümünden söz ediyorsunuz. Ondan önce 1991'de bir Ermeni er yine kaza kurşunuyla öldürülüyor; Nuri Değirmenci. O gün Ermeni toplumunda neredeyse bir tepki yokken bugün çok sert bir tepki var. Aradaki fark ne?**

O senelerdeki Ermeni toplumuyla 1996 sonrası, yani Agos'un yayımlanmaya başlamasından sonraki Ermeni toplumu arasında dağlar kadar fark var. Biri munis, sesini çıkarmayan, itaatkar Ermeni prototipi. 96 sonrasında ise başını dik tutan, diklenen, tırnak içinde "azınlık milliyetçiliği" olarak tarif edebileceğimiz bir söylem tutturana ve sadece bugüne değil geriye dönük talep eden bir prototip.

*** Hrant Dink'in Ermeni toplumunu nasıl değiştirdiği görülüyor.**

Çok değiştirdi. Bugün söz sahibi olanların çoğu ondan etkilenmiş, Agos'ta yetişmiş insanlar. Şu da var. Türkiye entelektüellerinden destek görmezsen tepkini çok fazla sürdüremezsin. Ki Sevag meselesinde gördüler. Ama Yahudi toplumunda entelektüellerden destek yok. Zaten Yahudi toplumu daha içine kapanık, problemlerini dışarı vurmuyor. Rumlarda dersene kimse kalmadı, kamusal alandaki Rum figürleri ancak bir-iki isim.

*** Bu iki er dışında başka benzer bir olay var mı TSK tarihinde?**

Hayır, ikisine rastladım sadece. Bir tane daha var, ama o kaza kurşunuyla değil 1960'da bir yangından arkadaşlarını kurtarmak isterken ölen Vasil Harizanos.

"Çokkültürlü değiliz, kimseyi aldatmayalım"

*** Osmanlı'da bir arada yaşama kültürü olduğu söylenir. Ama siz gayrimüslim askerlere ayrımcılığın Osmanlı'da başladığını yazıyorsunuz.**

Osmanlı zaten din farklılığı üzerine kurulmuş bir imparatorluk. Herkes kendi yerini biliyor. Askerlik yaptırmıyor, onun yerine vergi alıyor gayrimüslimden. Zaten gayrimüslimler de ölmeye çok hevesli değil, Müslümanlar da bunlar bize sadık kalırlar mı endişesinde. Cumhuriyet ise ayırım üzerine kurulmuş değil, tam aksine eşitlik iddiası var. Ama hafıza değişmiyor.

*** O hafızada bir aradalık yok mu?**

Bugün sıradan bir Müslüman Türk bir gayrimüslimle nerede tanışacak? 73 milyonluk bir ülkede toplam 100 bin kişi var. İstanbul'da, İzmir'de, Hatay'da yaşıyor gayrimüslimler. Matematik olarak bu ülke çokkültürlü değil, çok dinli de değil. Kimse kimseyi aldatmasın. Herkes de bunun böyle olduğunu biliyor ama siyasi maksatlarla, Türkiye sadece İslam ülkesi olarak resmedilmesin diye bu insanlar maalesef kullanılıyorlar.